

legislative separation and procedural consolidation and more common interpretation of the concepts of "search" and "inspection", the grounds and purpose of penetration into housing or other possession of a person, and the writing of voluntary consent for penetration into his or her housing or other property.

Keywords: investigator, prosecutor, investigating judge, inspection, search, housing, property, permission, petition, decree, penetration, voluntary consent, saving people's lives and property, prosecution of persons, rights, freedoms, legitimate interests of the person, legality, grounds.

УДК 343.163

С. О. Іваницький

РОЛЬ ПРОКУРОРА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАКОННОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

У статті проаналізовано роль прокурора в забезпеченні законності затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Розкрито правові та організаційні основи наглядової діяльності прокурора в цій сфері. Досліджено проблемні питання затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Визначено такі пріоритетні напрями діяльності прокурора щодо забезпечення законності застосування згаданого запобіжного заходу, як перевірка дотримання підстав та строків затримання, забезпечення належного інформування затриманої особи про належні їй права, додержання права на захист, належних умов тримання та поведження із затриманою особою.

Ключові слова: прокурор, нагляд, затримання за підозрою у вчиненні злочину, запобіжний захід, підозрюваний, затриманий, підстави затримання.

Постановка проблеми. Затримання особи за підозрою у вчиненні злочину є одним з найбільш суворих та часто застосовуваних заходів забезпечення кримінального провадження в практиці органів кримінального переслідування. На відміну від інших різновидів затримання (статті 188, 207, 582 КПК України, ст. 15-1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом») затримання уповноваженою службовою особою в порядку ст. 208 кримінального процесуального закону, як убачається, найбільш істотно зачіпає права й свободи громадян і, на жаль, супроводжується непоодинокими випадками затримання осіб без належної реєстрації та підстав, несвочасного повідомлення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про затримання, неналежного інформування затриманих про їхні процесуальні права, жорстокого поведження з ними тощо [1, с. 9-10]. З огляду на це вказана ділянка наглядової роботи потребує посиленої уваги прокурора в процесі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри те, що зазначені питання стали предметом уваги як процесуалістів [2, с. 272-295; 3, с.315-322; 4, с. 171-172; 5, с. 273-284], так і представників теорії прокурорської діяльності [6, с. 12-13; 7, с. 98], зокрема П. М. Гульятя, П. М. Каркача, І. М. Козьякова, А. В. Лапкіна, Є. І. Макаренка, М. Я. Никоненка, М. А. Погорецького, В. І. Фаринника, О. О. Цимбалістенка, Ю. П. Яновича та інших численні

випадки порушень прав затриманих сигналізують про важливість удосконалення роботи прокурорів у межах цього напрямку, зокрема потреби щодо активізації наукових пошуків у цій сфері.

Формування цілей. Метою цієї статті є аналіз проблемних аспектів затримання особи за підозрою у вчиненні злочину та визначення пріоритетних напрямів діяльності прокурора щодо забезпечення законності застосування згаданого тимчасового запобіжного заходу.

Виклад основного матеріалу. Порівнюючи нинішній стан забезпечення прав затриманих із ситуацією недалекого минулого, треба передовсім відзначити позитивні зрушення на цьому шляху, що пов'язано, по-перше, із активною розбудовою досить ефективної системи безоплатної вторинної правової допомоги, а по-друге, із планомірним становленням в органах досудового розслідування інституту службових осіб, відповідальних за перебування затриманих. Процесуальний закон наділяє останніх досить розгалуженим спектром повноважень у цій сфері. Службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана: негайно зареєструвати затриманого; роз'яснити затриманому підстави його затримання, права й обов'язки; звільнити затриманого негайно після зникнення підстави для затримання або спливу строку для затримання, передбаченого статтею 211 КПК України; забезпечити належне поводження із затриманим та дотримання його прав, передбачених Конституцією України, КПК та іншими законами України; забезпечити запис усіх дій, що проводяться із залученням затриманого, зокрема час їх початку та закінчення, а також осіб, які проводили такі дії або були присутні при проведенні таких дій; забезпечити невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого (ч. 3 ст. 212 КПК України).

Спільним Наказом МВС України та Міністерства юстиції України від 01.10.2018 № 806/3105/5 «Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування» на начальників слідчих відділів (відділень) територіальних органів поліції покладено обов'язок приймати щоденні письмові звіти від службової особи, відповідальної за перебування затриманих, про стан дотримання прав затриманих осіб, а також здійснювати контроль за веденням такою службовою особою обліків затриманих слідчими осіб, підозрюваних у вчиненні злочину [8]. Проте відомчі інтереси не завжди дають змогу службовим особам, відповідальним за перебування затриманих, принципово підійти до обстоювання прав цих осіб.

Центральне місце в механізмі забезпечення законності затримання за підозрою у вчиненні злочину належить прокуророві, який спроможний незалежно, кваліфіковано слідкувати за додержанням інтересів затриманих.

На цьому шляху основними напрямками діяльності прокурора мають бути перевірка дотримання підстав та строків затримання, забезпечення належного інформування затриманої особи про належні їй

права, додержання права на захист, належних умов тримання та поведження із затриманою особою.

Перевірка прокурором обґрунтованості затримання істотно ускладнюється недоліками законодавчої регламентації підстав затримання. Процесуальний закон наділяє уповноважену службову особу правом без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час учинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (ч. 1 ст. 208 КПК України).

Якщо не брати до уваги нечисленні випадки затримання за підозрою у вчиненні злочину, підслідного НАБУ, то виходить, що пересічний слідчий може затримати особу на підставі п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України лише за умови особистої присутності на місці вчинення злочину в момент скоєння або під час замаху на його вчинення. Такі рідкісні й швидкоплинні моменти дуже рідко виникають у слідчій практиці, адже під час виклику на місце події члени СОГ зазвичай мають справу з наслідками злочинів, чимала кількість яких має неочевидний характер.

Жорстка часова прив'язка до моменту вчинення злочину міститься й у п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, що дає змогу слідчому безпосередньо після вчинення злочину затримати особу, якщо очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Слова «безпосередньо» та «щойно» однозначно підкреслюють короткочасність такого періоду.

Отже, окреслені підстави не охоплюють поширені на практиці ситуації, коли докази вчинення особою злочину (показання свідків, потерпілих тощо) отримуються слідчим через певний проміжок часу після скоєння кримінального правопорушення. У такий спосіб слідчі нерідко змушені штучно «вписуватися» у «прокрустове ложе» нормативних підстав затримання, що вимагає виваженої позиції прокурора під час оцінки правомірності їх дій та підкреслює важливість удосконалення правового регулювання зазначеного положення закону.

У процесі перевірки строків затримання прокурор має виходити з нормативного припису, що особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд з уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Цей початковий момент відліку часу затримання

сформовано в практиці ЄСПЛ [9, с. 21-23] й імplementовано до КПК України 2012 року. На практиці його реалізація, на жаль, нерідко супроводжується випадками незареєстрованих затримань, коли до протоколу затримання вноситься час, що не відповідає моменту фактичного обмеження свободи. Інколи такі особи «оформлюються» як добровільні відвідувачі чи запрошені, тримаються в автомобілі, службовому кабінеті або за допомогою інших способів штучно розширюється процесуальний строк затримання.

Перевірка строків затримання та факту належного інформування затриманого про його права, визначені ч. 4 ст. 208 КПК України, має здійснюватися прокурором передусім у спосіб співставлення даних обліково-реєстраційних документів (Журнал обліку доставлених, відвідувачів та запрошених, Журнал інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим, Книга обліку осіб, яких поміщено до кімнати для затриманих тощо) із даними протоколу затримання, інформацією підозрюваного, його захисника та службової особи, відповідальної за перебування затриманих.

Важливою ділянкою роботи є перевірка додержання права особи на захист. У Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються в будь-якій формі затриманню чи ув'язненню, схваленому резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 09 грудня 1988 року, зафіксовано, що право затриманої чи ув'язненої особи на відвідування адвокатом, консультації та зв'язок з ним, без зволікання чи цензури та в умовах повної конфіденційності, не може бути тимчасово скасовано чи обмежено, окрім виняткових обставин, що визначаються законом чи встановленими згідно із законом правилами, коли, на думку судового чи іншого органу, це необхідно для підтримання безпеки й порядку [10, с. 288].

Процесуальний закон зобов'язує уповноважену службову особу, яка здійснила затримання, негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. На виконання цього припису в п. 2 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363, конкретизується, що негайно після фактичного затримання особи суб'єкт подання інформації повідомляє за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку на єдиний телефонний номер системи надання безоплатної правової допомоги (0-800-213103) та інші телефонні номери, електронної пошти або через комплексну інформаційно-аналітичну систему забезпечення надання безоплатної правової допомоги відповідному регіональному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги такі відомості: прізвище, ім'я, по батькові та дата народження затриманої особи (якщо вони відомі); час та підстави для затримання особи; точна адреса місця для конфіденційного побачення адвоката із затриманою особою; найменування (прізвище та ініціали) суб'єкта подання інформації, його поштова адреса, номери телефону та адреса електронної пошти; дата винесення постанови про застосування

адміністративного арешту (постановлення ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою), найменування суду та/або прізвище та ініціали судді, який виніс постанову (постановив ухвалу) у відповідних випадках; прізвище, ім'я, по батькові та найменування посади особи, яка передала повідомлення, її номер телефону [11].

На практиці, на жаль, поширені випадки несвоєчасного повідомлення центрів з надання БВПД про затримання. У 68 % випадків, що стали об'єктом одного з останніх досліджень у цій сфері, була зафіксована значна (кілька годин) затримка між фактичним затриманням особи та повідомленням про затримання Центру БВПД; мають місце факти не допуску адвокатів до затриманих, схиляння затриманих до відмови від захисника, гарантованого державою тощо [12, с. 9, 67-68].

Окрім вербального спілкування із затриманим та його захисником для перевірки дотримання права особи на захист прокуророві доцільно проаналізувати матеріали звірки даних обліково-реєстраційних документів органів досудового розслідування та місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

З'ясування прокурором належних умов тримання та поведінки із затриманою особою передбачає перевірку додержання принципу роздільного тримання різних категорій затриманих, санітарно-гігієнічних вимог, харчового забезпечення, можливих фактів незаконного застосування фізичної сили чи спеціальних засобів.

Висновки. Отже, прокурор посідає центральне місце в механізмі забезпечення законності затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, оскільки спроможний незалежно, кваліфіковано організувати наглядову роботу, основними напрямками якої має бути перевірка дотримання підстав та строків затримання, забезпечення належного інформування затриманої особи про належні їй права, додержання права на захист, належних умов тримання та поведінки із затриманою особою.

Використані джерела:

1. Права людини за зачиненими дверима: звіт за результатами дослідження «Процесуальні гарантії затриманих осіб» / Ю. Белоусов, Т. Сівак, В. Сущенко та ін. Київ, 2015. 208 с.
2. Фаринник В. І. Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України: дис ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 565 с.
3. Лазарева Д. В. Безпеченість прав затриманого як основа законності під час здійснення затримання уповноваженою службовою особою. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2017. № 4. С. 315-322.
4. Даневич М. Підстави затримання особи, яка підозрюється в скоєнні злочину. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 171-172.
5. Литвинчук О. І., Гришин Ю. О., Іваницький С. О. Кримінальний процес України: Загальна частина: навчальний посібник / За заг. ред. М. Й. Курочки. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2010. 304 с.

6. Гультай П. М. Прокурорський нагляд за додержанням законів при застосуванні запобіжних заходів у досудовому кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2015. 20 с.

7. Лапкін А. В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. Вид. 4-те, змін. та допов. Харків: Право, 2017. 152 с.

8. Наказ МВС України та Міністерства юстиції України від 01.10.2018 № 806/3105/5 «Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18>. (дата звернення: 12.11.2018).

9. Іваницький С. О. Право особи на розгляд її справи незалежним і безстороннім судом у світлі рішень Європейського суду з прав людини. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 12. С. 21 - 23.

10. Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система: Монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 800 с.

11. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 року № 110) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF> (дата звернення: 12.11.2018).

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2018

Іваницький С. А. Роль прокурора в забезпеченні законності задержання лица по подозрению в совершении преступления

В статье проанализирована роль прокурора в обеспечении законности задержания лица по подозрению в совершении преступления. Раскрыты правовые и организационные основы надзорной деятельности прокурора в этой сфере. Исследованы проблемные вопросы задержания лица по подозрению в совершении преступления. Определены такие приоритетные направления деятельности прокурора по обеспечению законности применения рассматриваемой меры пресечения как проверка соблюдения оснований и сроков задержания, обеспечения надлежащего информирования задержанного о принадлежащих ему правах, соблюдения права на защиту, надлежащих условий содержания и обращения с задержанным лицом.

Ключевые слова: прокурор, надзор, задержание по подозрению в совершении преступления, мера пресечения, подозреваемый, задержанный, основания задержания.

Ivanytskyi S. The Role of a Prosecutor in Ensuring the Legality of the Person's Detention on Suspicion in Committing a Crime

The article analyzed the role of the prosecutor in ensuring the legality of a person's detention on suspicion of committing a crime. The author disclosed the legal and organizational foundations of supervisory activity of the prosecutor in this area. The problematic issues of the person's detention were investigated. The author identified such priority areas of activity of the prosecutor to ensure the legality of the application of this preventive measure as verification of compliance with the grounds and terms of detention,

ensuring adequate information to the detainee on the rights, observance of the right to legal aid, proper conditions of detention and treatment of the detained person.

Analyze the core elements of the organization of work of prosecutor's office on supervision of observance of laws in the process of person's detention on suspicion of committing a crime. Developed recommendations on the tactical and methodical provision of prosecutor's supervision in this area. Formulated proposals on the improvement of legal and methodological bases for realization of prosecutor's supervision in the process of pre-trial investigation.

The author formulated recommendations for the organization supervisory work of the prosecutor. Thus, the verification of the detention period and the fact that the detained person is properly informed about his rights must be carried out by the prosecutor by comparing the registration documents (Journal of the accountants delivered, visitors and invitations, the Journal of information centers for the provision of free secondary legal aid to detainees, the Book of registration of persons placed in the room for detainees, etc.) with the detention protocol, information of the suspect, his counsel and official responsible for staying the detainees. It was determined that in order to verify the observance of the right to defense of the prosecutor, it would be advisable to analyze the materials for reconciliation of the records of the pre-trial investigation bodies and the local centers for the provision of free secondary legal aid. The author stated that the clarification by the prosecutor of the conditions of detention and treatment with the detained person provides for verification of compliance with the principle of separate content of various categories of detainees, sanitary requirements, food security, possible facts of illegal use of physical force or special means.

Keywords: prosecutor, supervision, detention on suspicion of committing a crime, preventive measure, suspect, detained, grounds of detention.

УДК 004.056.5

М. В. Карчевський

BLOCKCHAIN ТА BITCOIN ЩО ЦЕ TAKE TA «ЯК ПРАЦЮЄ»?

Перспективною для усвідомлення сутності криптовалюти в контексті кримінально-правового регулювання вбачається систематизація її ознак і встановлення їх змісту. Видається, що найбільш вдалою систематизацією ознак криптовалюти буде традиційна для кримінально-правового регулювання система ознак предмета злочину: фізична, економічна, юридична. Фізична ознака характеризує технічні аспекти функціонування криптовалюти. Економічну ознаку визначає ціна, яку за неї можуть заплатити зацікавлені особи. Юридична ознака встановлюється на підставі послідовного аналізу передбачених чинним законодавством видів об'єктів цивільних прав. Отже, у контексті кримінально-правового регулювання криптовалюта представляє собою дані в електронному вигляді, що мають ціну та є предметом реалізації права на інформацію.

Ключові слова: біткоїн, блокчейн, криптовалюта, право, злочин, технологічна нейтральність, кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми. Bitcoin – найпоширеніша криптовалюта у світі. Blockchain – технологія зберігання даних, яка використовується для організації роботи платіжних систем криптовалюти. Проблемні питання регулювання використання криптовалюти можна розглядати як своєрідний